

**VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA
AUKŠTŲJŲ STUDIJŲ FAKULTETAS
KLAIPĖDOS SKYRIUS
VIZUALIOJO DIZAINO KATEDRA**

Eglė Tautavičiūtė

**INDUSTRINIO PAVELDO KONVERSIJOS Į KULTŪRINĖS
PASKIRTIES OBJEKTUS VIZUALIOSIOS FORMOS**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas: prof. Vakarė Bernotas

Klaipėda, 2013

TURINYS

INDUSTRINIO PAVELDO KONVERSIJOS Į KULTŪRINĖS PASKIRTIES OBJEKTUS VIZUALIOSIOS FORMOS

Santrauka.....	2
Summary.....	3
IVADAS.....	4
I. INDUSTRIINIO PAVELDO REGENERACIJOS APŽVALGA.....	7
I.1. Pramoninės architektūros ir pramonės paveldo sąvokos.....	7
I.2. Pramoninės architektūros paveldo regeneracijos formos.....	8
II. INDUSTRIINIO PAVELDO KONVERSIJA Į KULTŪRINĖS PASKIRTIES OBJEKTUS KAIP VIZUALIOSIOS RAIŠKOS PAGRINDAS.....	10
II.1. Industrinio paveldo konversijos Europoje pavyzdžių apžvalga.....	10
II.2. Klaipėdos industrinio paveldo analizė ir naujų funkcijų apžvalga.....	12
II.2.1. Istorinių pramoninių teritorijų išsidėstymas ir architektūros specifi- ka.....	13
II.2.3. Apleisti pramoninės architektūros objektai – kūrybinės veiklos zonos ir pritaikymo formos renginiams.....	14
III. KONVERSIJOS VIZUALIOSIOS FORMOS.....	20
III.1. Pramoninė architektūra kaip naujosios estetikos raiškos forma.....	20
III.2. Pirminės ir antrinės objektų paskirties sankirtų atspindžiai vizualiosiose formose ir sprendimuose.....	21
IŠVADOS.....	24
Bibliografijos sąrašas.....	25
PRIEDAI.....	26
Anketa.....	27

Santrauka

Darbe apibrėžiamos industrinių erdvių paveldo konversijos ir pritaikymo idėjos, būdai ir formos vizualiniu aspektu; analizuojami Klaipėdos pramoninės architektūros paveldo objektai, jų architektūrinė specifika, išsidėstymas urbanistinėje miesto struktūroje.

Pramoninės funkcijos išsaugojimo ir realizuotų konversijų atvejų studijos rodo dabartinę Klaipėdos pramoninės architektūros objektų situaciją, industrinio paveldo pritaikymo naujoms kultūrinėms veikloms vykti pranašumus ir trūkumus. Analizė atskleidžia pramoninės architektūros paveldo pritaikymo galimybių įvairovę ir nurodo pagrindines panaudos tendencijas. Praradę savo pirminę funkciją industrinio paveldo statiniai ir jų kompleksai, buvusios pramoninės paskirties teritorijos Klaipėdoje gali tapti nesenkančiu įkvėpimo šaltiniu kūrybinei raiškai, būti prikeltos naujam gyvenimui, naujai veiklai vykti, kurti miesto išskirtinumą, tapti naujais ir kitokiais traukos centrais. Darbe sumodeliuotos vadinamojoje „Memelio miesto“ teritorijoje (uždara poindustrinė buvusios uosto įmonės „Laivitė“ teritorija, Naujoji Uosto g. 3) esančių industrinio architektūros paveldo objektų pritaikymo vizijos yra teorinio pobūdžio. Sukurtos koncepcinės objektų vizualizacijos gali būti taikomos praktiškai, ateityje įvairiai plėtojamos.

Summary

The work puts focus on visual means and ideas of application and conversion of industrial spaces heritage. Heritage objects of architectural industry of Klaipėda, architectural specifics, and arrangement in the urban structure of the city are analysed.

In the case of preserving industrial function, and realized conversions, the study shows the current situation of industrial architecture objects in Klaipėda, advantages and disadvantages of applying industrial heritage to new cultural activities. The analysis reveals the variety of application of industrial architecture heritage, and indicates the main tendencies of appliance. Buildings, complexes, and former territories of industrial purpose in Klaipėda, which lost their primal purpose, can become the infinite source of inspiration and creation; these objects can be brought to life again and start being used for new activities, formation of the city's uniqueness, and become new and different centres of attraction. The thesis provides theoretical visions of using objects of architectural industrial heritage, which exist in the territory of "Memel City" (the closed post-industrial territory of former port company "Laivitė", Naujoji Uosto Street 3). Created conceptual visualisations of objects can be applied in practice, and developed in different ways in the future.

IVADAS

Industrinio architektūros paveldo regeneracijos ir pritaikymo idėjos, poindustriniuose Vakarų Europos ir Amerikos miestuose pradėtos plėtoti dar praeito amžiaus II pusėje, šiandien tampa globaliu reiškiniu, aktyvinančių ne tik naują funkciją, bet ir naują estetiką. Kūryba industrinėje erdvėje ją transformuoja, suteikdama šiai erdvei naujų prasmų. Man įdomūs inspiracijos šaltiniai ir galimybės industrinėse erdvėse, teritorijos, praradusios savo dominuojančią ekonominę funkciją. Domiuosi, kaip keitėsi Klaipėdos miestas nuo 1990 iki 2012 metų – periodu, žyminčiu pirmuosius du nepriklausomos Lietuvos dešimtmečius.

Darbo kryptis – nuo industrinės Klaipėdos technopolio, tai yra, sovietinės Klaipėdos praeities, iki miesto ateities lūkesčių bei vizijų paieškos. Pramoninis miestas patiria naują laikotarpį, pilną įvairių kūrybinių idėjų, o žmogiškasis veiksnys tampa pokyčių ir permainų šaltiniu. Šiandienos Lietuvoje Klaipėda yra tapusi nuoroda į vakarietiško ir atvirumo erdvę. Tai palankus laikas, kuomet miesto tapatybė išgyvenama, kuriama ir nuolatos improvizuojama, tarsi esant nuolatinio neužbaigtumo būsenoje.

Tyrimo objektas: „Memelio miesto“ teritorija – kraštovaizdis, kuriame žmogaus kūriniai: gavybos, gabenimo, apdorojimo vietos; statiniai ir jų kompleksai, inžinieriniai įrenginiai; gamybos įrenginiai, prietaisai, įrankiai, transporto priemonės, – jungiasi su vietos gamta.

Tyrimo tikslas: apžvelgti „Memelio miesto“ industrinio paveldo vizualiojo aspekto konversiją ir pritaikymo idėjas, įvairių regeneracijos formų taikymo būdus, realizuotus pavyzdžius ir koncepcinius modelius.

Tiksliui pasiekti keliami šie uždaviniai:

- apibrėžti visas su tyrimo objektu ir tikslu susijusias sąvokas bei pristatyti objekto konversijos būdus ir formas;
- išanalizuoti „Memelio miesto“ teritorijos išsidėstymą urbanistinėje miesto struktūroje, architektūrinę specifiką, pramonės išsaugojimo ir realizuotų konversijų atvejus, revitalizacijos ir kūrybinės veiklos perspektyvas pramonės paveldo objektuose, egzistuojančias problemas ir galimus jų sprendimo būdus;
- pasitelkus nedideles sąnaudas, jas optimaliai panaudojant sukurti patrauklų „Memelio miesto“ teritorijos vizualųjį identitetą.

Aktualumas, mokslinis darbo naujumas grindžiamas nauju požiūriu į Klaipėdos industrinio paveldo pritaikymo galimybes. Šiandieninė Klaipėdos industrinio paveldo situacija

dviprasmiška: mieste gausu pramoninės architektūros paveldo pavyzdžių, išlikusių centrinėse miesto zonose, tačiau daugelis šių objektų yra apleisti.

Darbas grindžiamas nauju požiūriu į „Memelio miesto“ teritorijos konversijos galimybes, į paveldo panaudą žvelgiama per šiuolaikinę – kūrybinių industrijų prizmę.

Pasirinktas gana platus analizės spektras: nuo jau gana įprastų paveldo regeneracijos ir pritaikymo formų aptarimo iki prekinį ženklą, eksploatuojančių pramoninės architektūros paveldą, „Memelio miesto“ teritorijoje veikiančių įmonių. Taip pat darbe aprašomas koncepcinis industrinio kraštovaizdžio „Memelio mieste“ modelis. Taigi, istorinės industrinio paveldo ir šiuolaikinių reiškinių – kūrybinių industrijų bei vizualių formų konversijos simbiozė yra pagrindinė šio darbo siekiamybė.

Hipotezės: Kiekvieno santykis industrinės erdvės atžvilgiu gali būti ir yra individualus, keliantis skirtingas ir prieštaringas emocijas;

Poindustrinė erdvė net ir be didelių investicijų restauracijai galėtų būti naudojama ir įsilieti į bendrą miesto vaizdą;

„Memelio miesto“ teritorija galėtų tapti įdomiomis savirealizacijos erdvėmis menininkams ir traukos centru žiūrovams;

Viešasis menas, besiremiantis kūrybinėmis industrijomis, sukuria įvairias galimybes menininkams, kūrėjams ir gamintojams, be to, pritraukia lankytojų bei investicijas, skatina augimą ir ekonominę plėtrą;

Industrinės erdvės meno atžvilgiu – tiesioginis kontrastas galerijai ar muziejui, tai erdvė, kuri nuolat kinta, o jos vartotojai visiškai nenusipėjami.

Pažangūs pramonės paveldo regeneracijos projektai siekia ne tik transformuoti architektūrinę ir urbanistinę miestų aplinką, bet ir išsaugoti istorinius pramoninės architektūros paveldo objektus kaip industrinės visuomenės kultūros ženklus ateinančioms kartoms. Tokie pramoninės architektūros paveldo objektai šiuolaikinėje architektūroje diktuoja demokratiškesnes transformacijos taisykles. Čia ne visada galioja tokie griežti restauracijos kanonai kaip kulto ar visuomeninių pastatų atnaujinimo programose. Dėl šios priežasties ir dėl įvairialypės pramoninės architektūros erdvių specifikos šių paveldo objektų pritaikymo galimybės yra beveik neribotos. (Kliukaitė, 2009, p. 4).

Pasak K. Matulevičiaus ir J. Šliogerienės (2011, p. 1), dėl geros lokacijos bei ekonominių priežasčių kažkada klestėjusios pramoninės teritorijos, konversijos būdu paverčiamos prekybiniais plotais, darbui bei kūrybai skirtomis erdvėmis. Nebenaudojamų pramoninių teritorijų sutvarkymas ir pastatų pritaikymas naujai paskirčiai svarbus tuo aspektu, kad šių pastatų ir teritorijų pritaikymas šiuolaikinių poreikių tenkinimui leistų sumažinti urbanizuojamų teritorijų plėtros mastą, saugotų

gamtos išteklius. Būsimoji teritorijų funkcija nustatoma taip, kad po konversijos teritorija darniai įsiliėtų į urbanistinę ir funkcinę miesto struktūrą.

Tinkamas požiūris į vertingo pramonės paveldo saugojimą ir adekvatus šiuolaikinės architektūros komponavimas istoriniuose pramonės kvartaluose gali turėti nepaprastai didelį efektą įvairiais požiūriais: urbanistiniu, kultūriniu, ekonominiu, investiciniu, socialiniu, estetiniu ir kt. Regeneruotas ir pritaikytas pramoninės architektūros paveldas gali tapti poindustrinio miesto įvaizdžio formantu, reprezentuoti savitą ir išskirtinį miesto identitetą, tapti urbanistine vizitine kortele, pritraukiančia investicijas, turistų srautus, didinančia miesto konkurencingumą regione ir keliančia kultūrinių miesto funkcijų lygį.

XXI amžiuje vis didesnę įtaką pramonės paveldo populiarinimui darančios kūrybinės industrijos ir turizmas yra tie sektoriai, kurie gali būti traktuojami kaip pramonės paveldo regeneracijos ir tolimesnio objektų vystymo katalizatoriai. Šių sektorių plėtros galimybių analizė pramonės paveldo objektuose yra aktuali, kalbant apie poindustrinių miestų ateitį.

I.INDUSTRINIO PAVELDO REGENERACIJOS APŽVALGA

I.1. Pramoninės architektūros ir pramonės paveldo sąvokos

Pramoninė architektūra – tai pramoninės paskirties statiniai ir jų kompleksai su jiems priklausančia interjero įranga. Pramoninės architektūros pastatų tipologija labai įvairi. Ją sąlygoja objekte vykdomos gamybinės funkcijos. Dažniausiai pasitaikantys XIX a. vid. – XX a. vid. laikotarpio miesto gamybiniai-pramoniniai statinių tipai: fabrikai, gamyklos, bravorai, skerdyklos, pieninės, motoriniai malūnai, spaustuvės, sandėliai, pramoniniai šaldytuvai, pramoninės elektrinės, lentpjūvės, dokai ir kt.

Pramoninė architektūra atsirado ir vystėsi Pramonės revoliucijos laikotarpiu XVIII a. II p. – XIX a., kai po Pramonės perversmo Anglijoje, Prancūzijoje ir kitose industrinėse Vakarų Europos šalyse buvo pereinama nuo manufaktūrinės prie stambiosios mašininės gamybos. Šio laikotarpio pramoninių statinių architektūra sekė bendras to meto architektūrines tendencijas, todėl ankstyviesiems fabrikams būdinga istoristinio stiliaus architektūra (neogotika, neorenesansas, neoklasicizmas, vadinamasis plytų stilius, eklektika ir kt.). Pramonės perversmas ir po jo vykusi industrializacija (stambiosios pramonės vystymasis) sąlygojo pramoninės architektūros – naujo architektūros statinio tipo atsiradimą bei ilgą Europos modernizacijos procesą. XIX a. pab. - XX a. vid. laikotarpio pramoniniai statiniai stilistiškai tapo labai įvairūs. Šalia istoristinių formų pramoninės architektūros atsirado modernio, vėliau modernizmo, racionalizmo, funkcionalizmo stilistikos fabrikai.

Lietuvos didžiuosius miestus Pramonės perversmas pasiekė gerokai vėliau nei Vakarų Europos miestus. Lietuvoje stambioji pramoninė architektūra atsirado tik XIX a. II pusėje. Didžiausiais pramonės centrais tapo Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai. Stilistiniu požiūriu Lietuvos XIX a. II p. – XX a. vid. pramoninė architektūra labai įvairi: nuo neogotikos, vadinamųjų plytų stiliaus, medžiagų stiliaus („Materialstil“), lakoniškos eklektikos iki modernio, tarpukario modernizmo ir net stalinistinio retrospektyvizmo formų.

Pramonės paveldas – tai specifinė kultūros paveldo rūšis, kurios prioritetai yra pastarųjų 250 metų įvykiai, aplinka ir daiktai susiję su pramonine gamyba, daugiausia nuo Pramonės revoliucijos laikų XVIII a. II p. iki XX a. pabaigos. Pramonės paveldu Europoje susidomėta dar XVIII a. pabaigoje, kai 1794 m. Paryžiuje buvo įsteigtas pirmasis technikos muziejus „Conservatorie National des Arts et Metiers“. Bet tik nuo XX a. 8-ojo dešimtmečio pramonės paveldu ir jo išsaugojimu imta domėtis aktyviai, ypač Anglijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose ir Skandinavijos šalyse.

Šiuo metu Europos paveldosaugoje priimta, kad pramonės paveldą sudaro šios objektų grupės:

1. *kraštovaizdžiai* (gavybos, gabenimo, apdorojimo bei prekybos vietos; kelių tinklai);
2. *statiniai ir jų kompleksai bei inžineriniai įrenginiai*;
3. *gamybos įranga* (įrengimai, prietaisai, įrankiai, transporto priemonės bei darbo procesai); *industrializavimo ir techniniai procesai bei jų sąsajos su žmogaus gyvenimu*;
4. *žmonių gyvenimas* (darbininkų, inžinierių ir technologų, architektų, pramonininkų darbas ir kūryba);
5. *visuomeninis gyvenimas* (pramonės ir technikos poveikis žmonių bendruomenėms).

I.2. Pramoninės architektūros paveldo regeneracijos formos

Europos praktikoje yra daugybė pavyzdžių kaip gali būti atgaivinami ir pritaikomi apleisti pramoninės architektūros paveldo statiniai ir jų kompleksai. Dar XX a. 4-ajame dešimtmetyje pradėta taikyti miestų **regeneracijos** (angl. *Urban Regeneration* arba *Urban Renewal*) koncepcija, kuri apima ir pramonės teritorijas bei pramoninės architektūros paveldo objektus bei vadinama **pramonės teritorijų regeneracija** arba kitaip – *atgaivinimu*.

Regeneracija gali būti įgyvendinama dviem būdais: revitalizacija arba konversija. **Revitalizacija** (angl. *Revitalization*) – miesto struktūroje esančio komplekso funkcinės reikšmės padidinimas, atkuriant prarastą arba suteikiant naują visuomeninę funkciją. **Konversija** (angl. *Conversion*) – miesto struktūroje esančio komplekso paskirties pertvarkymas ar pakeitimas. Pastarasis terminas taikomas labai plačiai ir dažnai juo įvardinama ne tik revitalizacija, bet net ir pati regeneracija. Iš tiesų revitalizacija nuo konversijos skiriasi tuo, kad atmeta „fasadizmą“ – tai yra fasado išsaugojimą, sunaikinant patį pastatą. Konversija tai toleruoja, tačiau tikrai ne visais konversijų atvejais iš architektūros objektų paliekami tik fasadai.

Kad ir koks pasirenkamas pramoninės architektūros paveldo atgaivinimo kelias, jį lemia šie veiksniai:

- Statinių fizinė būklė ir infrastruktūra (apsprendžia regeneracijos darbų mastą ir biudžetą);
- Statinių paveldosauginis statusas (nustato restauravimo, konservavimo, rekonstravimo, griovimo režimus);
- Architektūrinė vertė ir pastatų struktūra (nusako objekto kokybę estetiniu ir funkciniu požiūriu);

- Unikalumas, amžius ir autentiškumas (kuo objektas retesnis, senesnis ir autentiškesnis – tuo jis įdomesnis ir kuria didesnę pridėtinę vertę);
- Geografinė lokacija (apibūdina objekto pasiekiamumą mieste, išryškina gamtinės ir urbanistinės aplinkos privalumus ir trūkumus; ypač aktualu turizmui);
- Pirminė pastato paskirtis (sufleruoja naujas galimas objekto funkcijas);
- Visuomenės ir miesto poreikiai (deklaruoja reikalingiausias miestui naujas objekto funkcijas);
- Investicinio biudžeto dydis (dažniausiai nulemia regeneracijos kokybę ir tolimesnes objekto vystymo perspektyvas);
- Investuotojų, architektų, paveldosaugos struktūrų, miesto valdžios ir visuomenės bendradarbiavimas (sudaro geriausias sąlygas panaudoti paveldo resursus).

II. INDUSTRIINIO PAVELDO KONVERSIJA Į KULTŪRINĖS PASKIRTIES OBJEKTUS KAIP VIZUALIOSIOS RAIŠKOS PAGRINDAS

II.1. Industrinio paveldo konversijos Europoje pavyzdžių apžvalga

Dar tuomet, kai skandalistas Andy Warholas Niujorke maksimaliai išpopuliarino bohemiską ir nerūpestingą gyvenimo būdą lofte, į tradicines raiškos formas nebetelpantys Vakarų Europos menininkai gimdė unikalų architektūrinį ir kultūrinį fenomeną – meno fabriką. Tai buvo pankiškas ir maištingas 8-tasis dešimtmetis, pasižymėjęs fabrikų bankrotais ir pramoninės gamybos emigracija iš miestų centrų į užmiesčius. Tarp maišto, kitokių talentų ir kitokių sienų gimę meno fabrikai, rašė savus linksmybių scenarijus, o apleistas pramonės teritorijas netrukus pavertė naujomis gero laiko ir pinigų leidimo vietomis.

Vienas iš geriausių sėkmingo meno fabriko pavyzdžių – kūrybinių industrijų gigantu tituluojamas „Kaapelitehdas“ Helsinkyje. Tarp alternatyvos ir komercijos balansuojantis projektas veikia buvusioje „Nokia Ltd.“ kabelių gamykloje, pastatytoje 1939-1944 metais (architektas Waino G. Palmqvistas, rekonstrukcijos autoriai „Heikkinen & Komonen“, „Pia Ilonen etTotal). Čia įsikūrė meno galerijos, fotografijos muziejus, teatras ir teatro muziejus, scenos menų studijos, radijo stotys, vaizdo ir garsų įrašų studijos, kūrybinės dirbtuvės, restoranai ir kavinės, viešbutis, biurai, menų mokyklos, menininkų loftai, organizuojamas „Helsinkio dizaino savaitės“ turgus (Helsinki Design Week'08 / Design Market).

Lenkijoje veiks Varšuvos gumos fabrikas, statytas praeito amžiaus pradžioje, taip pat paverstas meno fabriku „Fabryka Trzciny“, kuriame beveik tobulai dera populiarioji ir alternatyvioji kūryba. Čia galima pamatyti visą spektrą kultūrinių scenarijų, varijuojančių nuo popmuzikos koncertų, madų šou iki roko, džiazio pasirodymų, nekomercinio kino filmų ar šiuolaikinio meno parodų.

Taline jau veikia Tabako fabriko ir kitų, Klaipėdoje kol kas iki galo neįgyvendintų variantų pavyzdžiai. Kai kur restauruotuose, o kitur ir nerestauruotuose statiniuose vyksta klasikinės muzikos koncertai. Buvusiose gamybinėse patalpose atidaryti viešbučiai, restoranai. Jie išlaikė senas Talinui būdingų skalūninių blokelių sienas. Viešajame diskurse dominuoja požiūris, kad visa tai žmones traukia labiau nei šiuolaikiški stikliniai statiniai. Pirmasis senųjų gamybinių teritorijų sukultūrinimas Taline įvyko dar 1996 metais, kai netoli senamiesčio vietoje buvusių tramvajų remonto cechų atsirado viešbutis. Šiandien Talino Roterman, Teliskij rajonų pramonės zonos paverstos kultūros ir gyvenamaisiais rajonais.

Švedai taip pat turi įspūdingą meno fabriką Norsborgo priemiestyje, įsikūrusį dar 1910 m. statytose fermose netoli Stokholmo. „Subtopia“ meno fabrikas jau seniai nebeturi nieko bendro su agrokultūra. Šiandien visa 12 000 kv. m ploto teritorija atiduota kūrybinėms industrijoms: vizualiniams ir scenos menams, kino festivaliams, dizainui, verslui ir net šiuolaikiniam cirkui.

Bjørvika – rajonas Oslo (Norvegija) miesto centre. Nuo 2000 m. čia vykdomas pertvarkymas, iš konteinerių uosto teritoriją paverčiant Oslo kultūriniu centru. Miestas planuoja sukurti beveik 1 mln. kv. m gyvenamosios, kultūrinės, komercinės ir biurų paskirties ploto rytinėje Oslo fiordo dalyje. Šiuo metu tai yra vienas didžiausių krantinės pertvarkymo projektų Europoje. Dabartinė miesto širdis įsikūrusi vakarinėje pusėje, prie Aker Brygge zonos, senos laivų statyklos ploto, kuris buvo pertvarkytas į aukščiausios klasės gyvenamosios ir komercinės paskirties verslo rajoną devintame dešimtmetyje. Akker Brygge konversija yra nedidelio masto, lyginant su ambicingais Bjørvika teritorijos pertvarkymo planais. Savivaldybė pradėjo uosto restruktūrizavimo projektą, kuris tęsiasi 10 km palei fiordo miesto pakrantės liniją, kas perkels bazinį miesto „svorį“ nuo madingos vakarinės miesto dalies aplink Aker Brygge į Oslo centrinę stotį ir Bjørvika teritoriją. Operos pastatas Snohetta buvo pirmas naujas pastatas – ikona, iškilusi Bjørvika teritorijoje. (5)

Šie ir kiti Europoje sėkmingai realizuoti konversijos atvejai yra išsaugoję pirminės vizualiosios formos idėjas, jas akcentuojant kaip autentišką ir netradicinį erdvės vizualųjį pateikimą. Tai prigiję ir pasiteisinę pramoninių pastatų, jų kompleksų ir teritorijų konversijos naujai kultūrinei

veiklai vykti pavyzdžiai, suteikę miestams išskirtinumo pabrėžiant tai, kas buvo praeityje ir sėkmingai perkeltą šią patirtį į aktualų kultūrinį gyvenimą.

II.2. Klaipėdos industrinio paveldo analizė ir naujų funkcijų apžvalga

Nuotrauka: © Laimonas Ciūnys

Klaipėdos išskirtinumas – uostas. Tai miestas tarp trijų vandenų: Baltijos jūros, Kuršių marių bei Danės upės. Vandens ir uosto pramonės vaizdai klaipėdiečių sutinkami kiekvieną dieną ir yra tapę įprasta akiai, neatsiejama miesto įvaizdžio dalimi.

Praradę savo pirminę funkciją industrinio paveldo statiniai ir jų kompleksai, buvusios pramoninės paskirties teritorijos Klaipėdoje gali tapti nesenkančiu įkvėpimo šaltiniu, būti prikeltos naujam gyvenimui, naujai veiklai vykti, kurti savitą miesto identitetą, išskirtinumą, tapti naujais ir kitokiais traukos centrais. Šiuo laikotarpiu jos tampa alternatyva tradicinėms ir įprastoms kultūrinėms erdvėms, klubams, kavinėms. Mieste jau yra pavyzdžių, kaip apleistas patalpas atidavus naudoti menininkams, verslininkams, šie savo veikla sukuria pridėtinę vertę ir toms patalpoms, ir visai vietai.

Atlikus anketinę apklausą paaiškėjo, kad tokios industrinio paveldo konversijos klaipėdiečiams nėra svetimos ar nepriimtinos. Respondentai, paklausti apie tokios konversijos perspektyvą ateityje kuriant savitą miesto įvaizdį taip pat atsiliepė teigiamai.

II.2.1. Istorinių pramoninių teritorijų išsidėstymas ir architektūros specifika

Dauguma senųjų fabrikų, gamyklų ir kitų vertingų pramonės paveldo objektų yra miestų centruose, kur žemė labai brangi, mokesčiai dideli ir nėra vietos pramonės plėtrai. Dar XX a. 8-ajame dešimtmetyje Europoje ir JAV prasidėjęs pramonės nuosmukis nubrėžė iki šiol aktyvią tendenciją – pramoninę gamybą iš senųjų fabrikų perkelti į užmiesčius, kur pasiteisino sėkminga pramonės plėtra, grįsta šiuolaikiniais gamybos principais, aukštosiomis technologijomis ir itin funkcionalia, lengvai transformuojama, architektūra. Taigi miestų centruose, dažnai vaizdingose ir lengvai pasiekiamose vietovėse prie upių, kanalų, geležinkelių ir pan., liko daugybė išsikėlusių ar bankrutavusių pramonės įmonių senųjų pastatų. Kai kurios įmonės sugebėjo išlikti autentiškuose pramonės kompleksuose ir sėkmingai tęsia savo veiklą modernizavus įrenginius. Tai labiau tinka nedidelių apimčių kompanijoms, dirbančioms tradiciniais metodais.

„Klaipėdos pramoninę architektūrą – antrojo pagal pramonę Lietuvos industrinio centro – raidą veikė kitokios gamtinės bei politinės sąlygos. Jūrų uostas, kurio teritoriją į dvi dalis dalija Danės upė, savo pramonę XIX a. kūrė prie vandens kelių.

Pramoniniai Klaipėdos statiniai atspindėjo Vokietijoje ir Rytų Prūsijoje vyravusias pramoninės architektūros formas bei stilius („Materialstil“ estetiką, artimą „plytų stiliui“, „Rundbogenstil“, arba „arkadų stilių“).“ (PRAMONINĖ ARCHITEKTŪRA LIETUVOJE, Marija Drėmaitė, Vilniaus Dailės akademija. Antrasis tyrimų etapas – lyginamasis tyrimų metodas).

Pramonė – viena pagrindinių miesto varomųjų jėgų. Klaipėdos miesto geografinė padėtis lėmė jo kaip uostamiesčio statusą. Natūralu, kad ilgainiui pramoniniai, inžineriniai uosto objektai, kurie išskiria jį iš kitų, tapo neatsiejama miesto veido dalimi. Šių elementų išlaikymas yra pakankamai svarbus miesto išskirtinumo formavimui. Centrinė miesto dalis yra patraukliausia smulkiajam verslui, turizmui, menui ir pramogoms, teritorijos, esančios aplink senamiestį, turinčios jaukią gamtinę aplinką bei gerą infrastruktūrą, yra labai patrauklios vystymui.

Didžiausia Klaipėdos miesto centrinės dalies problema – pramoninės konversinės teritorijos. Tokios patrauklios miesto vietos kaip Danės pakrantės ir Kuršių marių prieigos yra nepasiekiamos žmonėms. Beveik visa Kuršių marių pakrantė yra naudojama uosto pramonės, su apleistų teritorijų tarpais. Norint sutvarkyti miesto urbanistinį audinį, reikėtų keisti tokių teritorijų paskirtį į visuomeninę-gyvenamąją, sukuriant patrauklią ir gerai funkcionuojančią viešųjų erdvių sistemą, pramonės objektus iškeliant į miesto pakraščius arba paliekant ir suteikiant naują funkciją. (Macijauskaitė, 2010, p. 50).

II.2.3. Apleisti pramoninės architektūros objektai – kūrybinės veiklos zonos ir pritaikymo formos renginiams

Tabako fabrikas, Dujų fabrikas, „Fanierkė“, „Neloftas“, „Švyturio menų dokas“, Alaus ir spirito darykla – ryškiausi Klaipėdos miesto industrinio paveldo pavyzdžiai, kurių vieni tapo „miesto žaizdomis“, o kiti, pamažu augantys ir įgyjantys naujas formas ir funkcijas, iliustruoja industrinio paveldo konversijos raidą Klaipėdos mieste.

Šiuo metu sėkmingiausias industrinio paveldo konversijos pavyzdys Klaipėdos mieste yra „Švyturio menų dokas“. Objektas duris atvėrė 2010 metais ir sėkmingai vykdo savo veiklą inicijuodamas kultūrinius įvykius. „Švyturio menų dokas“ įsikūręs dabartinėje „Memelio miesto“ teritorijoje, kuri oficialiai atsirado 1946 metų rugsėjo 28 dieną įkūrus laivų remonto įmonę „Laivitė“. Erdvė buvo naudojama laivams statyti bei remontuoti, taigi renginiams pritaikytas pastatas anksčiau atliko laivų elingo paskirtį. Erdvė įsikūrusi šalia Klaipėdos senamiesčio širdies, prie Smiltynės perkėlos. „Švyturio menų dokas“ veikia ištisus metus. Jame organizuojami kino festivaliai, muzikos vakarai, koncertai, spektakliai, mugės, uždari įmonių renginiai, konferencijos. Erdvė unikali savo lankstumu, gebėjimu prisitaikyti ir transformuotis prie skirtingų klientų, organizatorių bei žiūrovų poreikių.

„Šio pastato prikėlimą naujam gyvenimui vienas iš naujų teritorijos savininkų bendrovės „Memelio miestas“ direktorius Darius Anužis vadina labiausiai pasisekusia idėja, nors pabrėžia, kad pradžia nebuvo lengva, nes teko susidurti su biurokratijos vingrybėmis. „Kaip pastatas menų dokas yra menkavertis. Tam, kad būtų geros sąlygos, reikėtų jį nugriauti ir pastatyti iš naujo, įrengti.. Išlaikyti šią erdvę yra gana skausminga finansiškai, juolab kai kitos, tradicinės Klaipėdos meno erdvės yra dotuojamos, todėl gali pasiūlyti daug mažesnę kainą renginių organizatoriams“, - teigia verslininkas.

Anot jo, gelbsti tik tai, kad „Švyturio menų dokas“ yra labiau orientuotas į kitokią publiką, kitokius renginius nei, pavyzdžiui, Klaipėdos koncertų salė, kuri doke koncertuojančių atlikėjų, teritorijos savininko D. Anužio teigimu, paprasčiausiai neįsileistų. Be to, buvusiais „Laivitės“ pastatais naudojasi ir daugiau menininkų. „Nusipirkus patalpas, ilgai svarstėme ką su jomis daryti. Buvo keturi aukštai darbininkų rūbinių - didelės erdvės, žemos lubos, su dviem kolonom per vidurį. Praktiškai negalima kam nors konkrečiai jų pritaikyti. Kilo mintis už simbolinę kainą pasiūlyti šias erdves šokių studijai. Galiausiai čia įsikūrė Stepo Januškos studija, jie ten įrašinėja muziką, repetuoja“, - pasakojo D. Anužis. (dienraštis „Vakarų ekspresas“, 2011.)

Kultūros fabrikas – buvęs tabako fabrikas. Šis projektas – viena iš ilgiausiai gvildenamų ir ilgiausiai apčiuopiamą pavidalą įgyjančių klaipėdietišku idėjų. Buvusio tabako fabriko rekonstrukcijos ir pritaikymo kūrybinių industrijų reikmėms projektas įgyvendinamas jau šeštuosius metus.

Projekto tikslai:

- Renovuoti ir viešajai infrastruktūrai pritaikyti nebenaudojamą urbanistinį objektą;
- Sukurti kūrybinių industrijų inkubatorių;

- Skatinti verslumą ir konkurencingumą kultūros ir kūrybos industrijų srityse.
- Sutelkti įvairių rūšių meno kūrėjus, jų grupes ir su menu susijusius verslus (kūrybines industrijas) plėtojančius asmenis vienoje vietoje.

„Originalių sprendimų nestokojantis interjeras, aiški ir nuotaikinga informacinė sistema bei iškalbingi apipavidalinimo akcentai, bylojantys apie tai, jog atvykote į kūrybos namus, o ne į „biuro planktono“ buveinę – taip turėtų atrodyti Klaipėdos „Kultūros fabrikas“. Klaipėdos centre esantis senasis tabako fabrikas, XX a. pradžios industrinis objektas, šiuo metu rekonstruojamas į kūrybinių verslų ir meno inkubatorių, kurio veiklos pradžia planuojama 2013-aisiais. „Kultūros fabriko“ vizija – kūrybinių verslų atstovų ir menininkų sambūrio centras ir darbo vieta.

Čia vykusiose kūrybinėse dirbtuvėse interjero dizaineriai Andrius Tamašauskas, Mindaugas Melenis, grafikos dizaineriai Emilija Laužikaitė, Edmundas Lukminas, fotografė Lina Melenė, dailininkas Andrius Miežis, skulptorius Rolandas Repšys ir dirbtuvėms vadovavęs architektas Vitalijus Jankūnas siūlė, kaip turėtų atrodyti naujoji kultūros erdvė.

E. Lukmino bei E. Laužikaitės pasiūlytose fabriko logotipo versijose bei informacinių nuorodų sistemoje dominavo industriniai motyvai. Įvairius fabriko padalinius dalyviai siūlo vadinti cechais. “

Dujų fabrikas Klaipėdos (Memel) Dujų fabrikas buvo pastatytas 1860 - 1861 metais, tai pirmas didesnis pramoninis statinys, pastatytas po 1854 metais Klaipėdą nusiaubusio gaisro. Dujų fabriko saugyklose svarstyta įrengti alaus restoraną, visuomeninių pirčių kompleksą ar net nestandartinius butus - loftus. Buvo siūlymų įrengti čia sporto kompleksą, viešbutį, SPA.

„Ketvirtadienį Mažosios Lietuvos muziejaus patalpose, nepaisydami speigų, rinkosi klaipėdiečiai diskutuoti, kaip ir - ar? galėtume išsaugoti 1861 m. statyto bebaigiančių sugriūti Dujų

fabriko komplekso (Liepų g.47, 47a, 47b) pastatų. Šiandien gal būt paskutinis mūsų šansas bandyti gelbėti Dujų fabriko komplekso pastatus. Todėl mes privalome atrasti jiems tokią paskirtį, kad investicijos juos atstatyti atsipirktų, o paskui pastatas galėtų save ir išlaikyti“,- sakė Mažosios Lietuvos reikalų tarybos Klaipėdos krašto skyriaus aktyvistai. “ (dienraštis „Vakarų ekspresas“, 2012).

Būta Jazz'n'Gas renginių: Tai – antrasis bandymas į netradicinę erdvę sukviesti eksperimentuoti nusiteikusius atlikėjus ir naujovių pasiilgusius klausytojus.

Šios idėjos autorius Andrius Palecas, baigęs J.Karoso muzikos mokyklą ir pats grojęs džiazo grupėje, ryžosi meninėmis priemonėmis atgaivinti unikalią istorinę uostamiesčio erdvę – pramoninio paveldo objektą ir atkreipti visuomenės dėmesį į laiko naikinamas vertybes.

„Fanierkė“ įsikūrė buvusio Klaipėdos valstybinio medžio apdirbimo kombinato patalpose Liepų gatvės gale. „Fanierkės“ meno dirbtuvių šeimininkas Linas Kutavičius sako, kad viskas prasidėjo, kai prireikė erdvių kūrybai (Linas užsiima šviestuvų dizainu). „Akis užkliuvo būtent už šio nenaudojamo kombinato patalpų, nes tai didelės erdvės, atokiau nuo centro. Be to, nereikia mokėti didelės nuomos už patalpas, kitaip nei centre“, - sako menininkas. Anot L. Kutavičiaus, įsikūrimas nebuvo sudėtingas. „Su savininkais susitarti pavyko per dešimt minučių“, - sakė menininkas. Vėliau vienas po kito jungėsi draugai, kurie užsiima kokia nors menine veikla. L. Kutavičiaus teigimu, tereikėjo tik apsitvarkyti, kad būtų jaukiau. Vėliau „Fanierkėje“ prasidėjo renginių, koncertų organizavimas. Menininkas džiaugiasi, kad pavyksta surengti netgi užsienio atlikėjų koncertus. „Praeiviams atrodo, kad čia yra landynė, nes iš išorės tai vis dar tas pats pilkas ir niūrus gamyklos pastatas, tačiau čia mes kuriame meną. Šiuo metu gaminame skulptūras, kuriomis puošime Klaipėdos miestą“, - sakė L. Kutavičius. (dienraštis „Vakarų ekspresas“, 2012).

Alaus ir spirito darykla Šaulių gatvėje jau ilgą laiką yra virtusi šiukšlynu ir benamių prieglobsčiu, nors sklypas tarp Šaulių g. 25 ir Herkaus Manto g. 38 vertingas tiek architektūriniu, tiek istoriniu požiūriu. Tai vienintelis Klaipėdoje išlikęs alaus daryklos kompleksas yra įrašytas į valstybės saugomų kultūros paveldo objektų sąrašą.

Sklypas, kuriame yra komplekso pastatai, vienu galu remiasi į Herkaus Manto, kitu - į Šaulių gatvę. Jau XIX a. pirmoje pusėje čia veikė karčema, kur greičiausiai vietoje buvo gaminamas alus. 1890 metais privati karčema virto alkoholio darykla. Buvo pastatyta alaus darykla - raudonų plytų pastatas Šaulių gatvėje. Darykla turėjo „Bohemijos“ pavadinimą. Ji taip buvo vadinama todėl, kad greičiausiai gamino bohemiskąją salyklą ir alų. Po Pirmojo pasaulinio karo Klaipėdoje veikė tik dvi alaus daryklos, viena iš jų - Šaulių gatvėje. Po Antrojo pasaulinio karo iš daryklos vieni įrengimai buvo išvežti kitur, kiti jau buvo dingę per karą. Nuo 1945 metų daryklos statinius buvo pradėta naudoti salyklo gamybai. Alaus daryklos patalpose sovietmečiu grūdai buvo daiginami, džiovinami ir vežami į dabartinę „Švyturio“ gamyklą, o kai ši prasipletė, raudonų plytų daryklos pastatas buvo pradėtas naudoti kaip tabako sandėlis. Kituose komplekso pastatuose po karo buvo laikomi salykliniai grūdai, „Ryto“ spaustuvė laikė popieriaus atsargas.

Išlikusį kompleksą siūloma restauruoti. (dienraštis „Vakarų ekspresas“, 2011).

„Neloftas“ – dar vienas eksperimentinis industrinio paveldo pavyzdys Klaipėdos mieste. Tai metininkų įkurtas loftas, kuriame suformuotos gyvenamosios ir kūrybinėms dirbtuvėms skirtos patalpos buvusių sandėlių patalpose. „Neloftiečiai“ irgi atkreipia dėmesį, kad norint plėtoti Klaipėdos kultūrinį gyvenimą labai reikia valdžios paramos. Anot A. Seselskio, šiuo metu didelė

dalį žmonių, kūrybingų ir aktyvių, emigruoja, nes paprasčiausiai neturi galimybių realizuoti savo idėjas ir planus.

„Reikia daug kantrybės norint įkurti meno erdves. Nuolat reikia atlaikyti įvairių institucijų antpuolį. Pavyzdžiui, aš buvau pasidaręs lovą virš durų, tačiau atvažiavo ugniagesiai patikrinti, kas čia dedasi. Taip ir susikerta gražios idėjos su valdžios kontrole. Jie visuomet gali menininkus iššvilpti lauk“, - sakė vienas iš „neloftiečių“. (dienraštis „Vakarų ekspresas“, 2011).

Poindustrinės stilistikos ir vizualiojo stiliaus pritaikymo pavyzdžiu tapo naktinis klubas „Fabrik“, įsikūręs pastate, kurio pirminė – kultūrinė – paskirtis nėra pasikeitusi. Ne vieną klubinės kultūros etapą išgyvenęs pastatas J. Janonio g. 27 pernai darkart pakeitė interjerą ir pavadinimą į „Fabrik“. „Vidus nustebins visus, kurie ieško kažko naujo ir dar nematyto, – prieš atsidarant klubui teigė jo vadovas Džiugas Gorbatiuk. – Atsiribojome nuo nusibodusio „glamūro“, kurį visi klubai naudoja, ir einame į urbanistiką.“

Klube mėginama pritaikyti fabriko stilistiką: vyrauja statybų stiliaus dekoracijos, jaunatviško miesto kvėpavimas, *grafitti* piešiniai ant sienų. Anot įkūrėjų, pavadinimas „Fabrik“ yra susijęs ne tik su vidaus vizualine dalimi. Mintis taip pavadinti klubą kilo dėl jo istorijos: čia jau daug metų lankosi jaunimas, kuriasi naktiniai klubai, pristatomos naujausios elektroninės šokių muzikos tendencijos, kas leidžia vaizdžiai vadinti šią erdvę muzikiniu naktiniu fabriku.

III. KONVERSIJOS VIZUALIOSIOS FORMOS

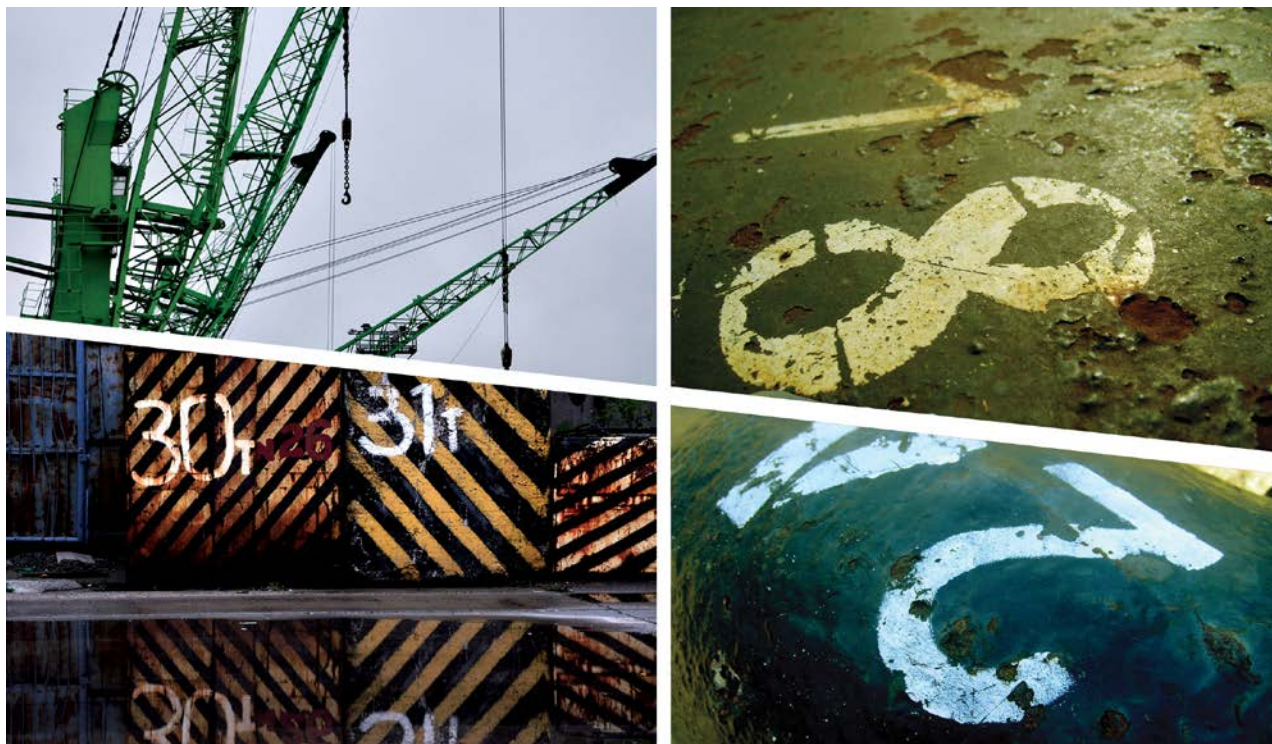
III.1. Išraiškinga pramoninė architektūra kaip naujosios estetikės raiškos forma

Šio darbo objektas – industrinės „Memelio miesto“ teritorijos statiniai ir jų kompleksai bei inžineriniai įrenginiai – priklauso prie vienos svarbiausių pramonės paveldo grupių, kuri išsiskiria iš kitų tuo, kad yra labiausiai materializuotos formos, turi perspektyvų prisitaikyti šių dienų poindustriniame kontekste. Tokios erdvės konversijos galimybė išskiria visą Klaipėdą iš kitų miestų, pabrėžia jos unikalumą, savitą ir tik uostamiesčiui būdingą miesto peizažą.

„Jei tarsime, jog pati erdvė diktuoja jos panaudojimo funkciją, tai reikš labai ribotą meninės raiškos galimybę. Tačiau pasaulinėje praktikoje kur kas dažnesnis atvirkštinis reiškinys – meninė akcija kokybiškai pakeičia erdvę.“ (Miestų viešosios erdvės. Kūrybiškumas ir meninė intervencija.).

Teritorija, iš pirmo žvilgsnio atšiauri ir visiškai netinkanti skleisti kultūrai, tokia gali atrodyti tik vertinant paviršutiniškai. Dirbdama Klaipėdos „Švyturio menų doke“ pastebėjau, kad šis industrijos paveldo konversijos į kultūros objektą pavyzdys yra nesenkantis įkvėpimo šaltinis kūrybingiems čia kuriantiems ir dirbantiems verslininkams bei svečiams.

Naudodamasi galimybe lankytis ir stebėti vietos aplinką kasdien čia atrasdavau naujų vizualiųjų raiškos formų, kurias fiksuodavau fotografijose. Tikslas buvo užfiksuoti unikalios Klaipėdos erdvės savitumą bei išryškinti funkciškai atgyvenusių objektų naują ampluą, atveriantį patrauklios stilizacijos, simbolikos kūrimo perspektyvą vykstant estetinei objekto transformacijai.

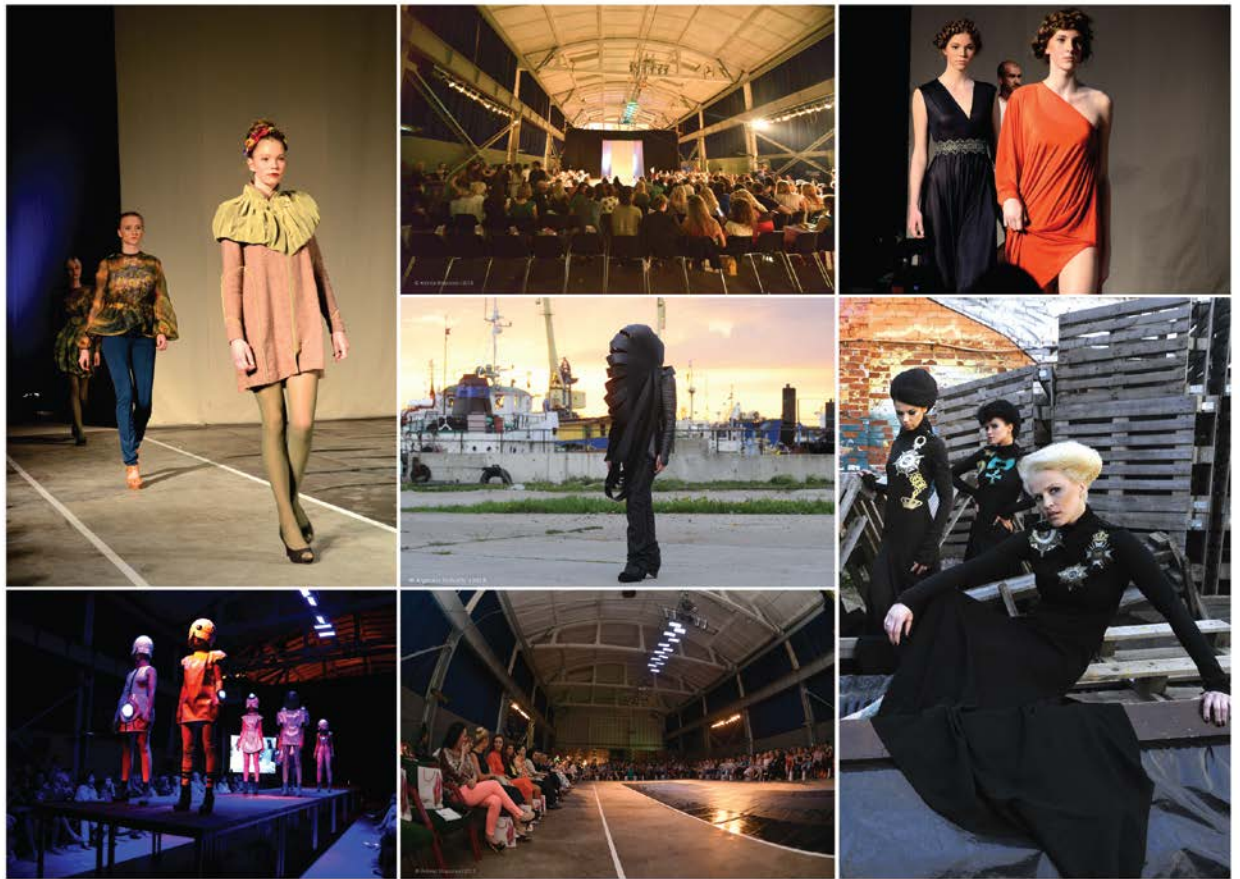
III.2. Pirminės ir antrinės objektų paskirties sankirtų atspindžiai vizualiosiose formose ir sprendimuose

Industrinės erdvės meno atžvilgiu – tiesioginis kontrastas galerijai ar muziejui, tai erdvė, kuri nuolat kinta, o jos vartotojai visiškai nenuspėjami. Mano iššūkis – kaip šiuolaikinėmis meninės raiškos priemonėmis atgaivinti nenaudojamas, griūnančias erdves. Siekiu parodyti, kad tokios erdvės net ir be didelių investicijų restauracijai galėtų būti naudojamos ir įsilietų į bendrą miesto vaizdą tapti įdomiomis savirealizacijos erdvėmis menininkams ir traukos centrais žiūrovams. Pati aplinka diktuoja unikalia stilistika, čia daug inspiracijos šaltinių, grafiškų, laužytų linijų, taip pat kiti tapybiškų elementų, kurie taip natūraliai spalviškai dera tarpusavyje ir įsilieja į aplinką, apsuptą trijų vandenų.

Nuolatinis savojo miesto tapatumo ieškojimas, kreipimasis į istoriją ir bebaimis eksperimentavimas, objektų ontologinis įvertinimas ir permąstymas.

Šis praktikos darbas grindžiamas nauju požiūriu į taip vadinamos „Memelio miesto“ teritorijos konversijos galimybes, į paveldo panaudą žvelgiama per šiuolaikinę – kūrybinių industrijų prizmę.

Kūryba industrinėje erdvėje ją transformuoja, suteikdama erdvei naujų prasmių.

Teritorija, iš pirmo žvilgsnio atšiauri ir visiškai netinkanti skleisti kultūrai, tokia gali atrodyti tik vertinant paviršutiniškai

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Industrinio paveldo objektų išsaugojimas yra svarbus aspektas bendroje urbanistinėje koncepcijoje. Europos praktikoje yra daugybė pavyzdžių kaip gali būti atgaivinami ir pritaikomi apleisti pramoninės architektūros paveldo statiniai ir jų kompleksai. Regeneracija gali būti įgyvendinama dviem būdais: revitalizacija arba konversija.
2. Industrinis paveldas – didelis teritorinis rezervas Klaipėdos miesto centrinėje dalyje – šiandien gali tapti įdomus ir reikalingas, išsaugojantis miesto praeitį ateinančioms kartoms ir sukuriantis unikalų uostamiesčio identitetą.
3. Humanizavus vadinamosios „Memelio miesto“ teritorijos aplinką ir suteikus jai naujų prasmių bei formų ji įgauna visiškai kitokią paskirtį. Senasis pramonės funkcionalumas tampa pagrindu estetinei sampratai ir savitai stilistikai, suteikiančiai pridėtinės vertės šioje erdvėje realizuojamai kultūrinei paskirčiai: renginių vietoms, juos organizuojančių įmonių firminiam stiliui ir t. t. Šitaip moraliai ir istoriškai pasenusi industrinė erdvė įgyja naują plėtotės perspektyvą, o čia veiklą vykdantys juridiniai subjektai – stilistiškai ir lokaliai patrauklią aplinką.
4. Klaipėdos miesto pramoninis ir uosto paveldas yra labai specifinis, todėl jam būdinga ne tik architektūrinė, bet ir sociokultūrinė istorinių ženklų respektavimo problema. Darbe siūloma palikti senus pramoninės paskirties objektus suteikiant jiems naują funkciją.

LITERATŪRA IR KITI INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Drėmaitė, M. *Pramoninė architektūra Lietuvoje*, Vilniaus Dailės akademija. Antrasis tyrimų etapas – lyginamasis tyrimų metodas.
[Žiūrėta 2012-12-13] Prieiga per internetą:
http://msi.lms.lt/ihp/gateway/lt/lietuva/lith_drem_1.html
2. Kliukaitė, S. *Kauno pramoninės architektūros paveldas: kūrybinių industrijų ir turizmo plėtros galimybės* (Magistro baigiamasis darbas). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2009.
[Žiūrėta 2012-10-13] Prieiga per internetą:
http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2009~D_20090904_113800-91596/DS.005.0.01.ETD
3. Macijauskaitė, I. *Konversinių teritorijų Klaipėdos miesto centre integracija į miesto urbanistinę struktūrą* (Magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2010.
[Žiūrėta 2012-11-13] Prieiga per internetą:
http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2010~D_20100701_091200-35061/DS.005.0.02.ETD
4. Matulevičius, K., Šliogerienė, J. *Industriinių teritorijų konversija: užsienio šalių praktika. 14-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ 2011 metų teminės konferencijos straipsnių rinkinys*. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2011.
[Žiūrėta 2012-07-15] Prieiga per internetą:
http://dspace.vgtu.lt/bitstream/1/805/1/36_Matulevicius_Sliogeriene.pdf
5. *Bjørsvika – city within a city*. [Žiūrėta 2011 12 15] Prieiga per internetą:
<http://www.nortrade.com/items-list/?mode=0>
6. *Dujų fabrikas* [Žiūrėta 2013 05 15] Prieiga per internetą:
<http://www.ve.lt/uploads/documents/dujos.pdf>
<http://www.ve.lt/naujienos/kultura/kulturos-naujienos/jazzngas-tryks-koncertai-viename-626776/>
7. *Fanierkė* [Žiūrėta 2013 05 15] Prieiga per internetą:

8. <http://www.ve.lt/naujienos/kultura/kulturos-naujienos/fanierkeje---naujas-kaipedos-meno-judejimas-62137/>
9. *Kultūros fabrikas* [Žiūrėta 2013 05 15] Prieiga per internetą:
<http://www.lrytas.lt/-13381983371337133094-tabako-fabrik%C4%85-klaip%C4%97doje-pakeis-kult%C5%ABros-fabrikas.htm>
10. Žukauskas, J., Safronovas, V., Lukoševičienė, R. *Klaipėdos pramonės ir verslo istorija*. Klaipėdos pramoninkų asociacija, 2012.

PRIEDAI

INDUSTRINIO PAVELDO KONVERSIJOS

Anketos klausimai

Ar Jums teko girdėti apie industrinio paveldo konversijų atvejus (apleistų, pirminę funkciją praradusių industrinių pastatų / kompleksų atgaivinimas naujai kultūrinei veiklai vykti ?)

* Taip 65, 4 % (170)

* Ne 33, 8 % (88)

* Neatsakė į klausimą 0, 8 % (2)

Kaip vertinate pramonės paveldo, kaip netradicinės erdvės pasirinkimą kultūrinei veiklai vykti?

* Teigiamai, man patinka tokia alternatyva tradicinėms kultūrinėms erdvėms – 95,2 % (248)

* Neigiamai, tokios vietos nėra tinkamos kultūrinei veiklai vykti 3,1 % (8)

* Neatsakė į klausimą 2,1 % (4)

Ar Jūsų nuomone industrinio paveldo konversijos turi įtakos unikalaus miesto įvaizdžio formavimui?

* Taip 67,7% (176)

* Ne 30, 8 % (80)

* Neatsakė į klausimą 1,5 % (4)